



El conflicte de l'Ateneu. El pal de paller de la reconquesta del poder municipal a Solsona durant el primer franquisme (1939-1945)

JORDI GUIXÉ I COROMINES

El 7 de juliol del 1942, la Presidencia del Govern de l'Estat espanyol, en nom del ministre de Governació, rebia una lletra en la qual es demanava que el *Cafè-Ateneu* de Solsona pogués tornar a obrir les seves portes. El subsecretari d'Estat, que en aquells anys era el mateix Luis Carrero Blanco, declarava que havia rebut un escrit redactat "*...por varios ex-combatientes de Solsona (Lérida) en nombre y representación de varios más, por entender que el asunto que en el mismo se expone, refiere a la obertura del Cafè-Ateneu de Solsona, devolviendo a su propietario D. Ramón Más Parcerisa los muebles y libros incautados...*"¹

Efectivament, el *Cafè-Ateneu* va ser clausurat per l'alcalde de torn, Ramon Rovira Pujol, i més concretament per ordre del governador civil de Lleida, Antonio Cremades, el dia 2 d'agost de 1941. L'excusa legal que va ser donada era que l'Ateneu funcionava com una societat sense legalitzar, "*con fines especulativos e inmorales*".

En el fons de la qüestió, rere el conflicte del tancament de l'Ateneu de Solsona com a local social, associació popular o centre d'activitats, hi havia un mòbil molt important: el control polític municipal de Solsona. Es veurà com l'espiral de denúncies i conspiracions responien a la rivalitat entre dos grups de solsonins, tots ells de famílies influents, que per velles i noves recances i velles i noves ànsies de govern volien administrar i controlar l'alcaldia de Solsona.

La Guerra Civil va marcar l'existència pública i privada de tota la societat espanyola i no menys la solsonina. Va significar la divisió d'una societat en totes les seves dimensions; de les estructures de l'Estat, l'Administració, els

¹ Asociaciones, Ministerio de la Gobernación Dirección General de Política Interior. Archivo General de la Administración (AGA), Alcalá de Henares.

* Fotografies cedides per Claustra Ribera titular del Fons Josep Serra Forn dipositat a l'Arxiu Històric Comarcal de Solsona. U.I. 88.2

ens locals, fins arribar a l'aspecte més dramàtic: l'entorn familiar i les relacions d'amistat. Solsona va patir, com qualsevol ciutat de la península, les vicissituds d'una guerra fratricida. La particularitat de Solsona: una població conservadora, situada en territori de rereguarda republicà, la proximitat andorrana i francesa, així com una regió boscosa poc poblada i bastant aïllada, el gran pes de l'Església, el nombre d'emboscats, els desertors, els comitès antifeixistes molt minoritaris (que necessitaven gent forastera per poder-se imposar), el pas de l'Estat Major per la capital, etc. Tot plegat va configurar un panorama molt divers, certament interessant i molt particular. D'altra banda, cada cop més, es pot demostrar que en l'administració i el poder polític local no hi hagué massa consciència "revolucionària" i, malgrat alguns intents oportunistes, trobem els mateixos sectors jeràrquics que es disputaren les influències locals. Aquest factor de continuïtat, el conflicte del 1936 al 1939 no el va eliminar.

Acabada la Guerra Civil, s'inicià el nou règim dictatorial i feixista del general Franco i s'havia d'instal·lar un poder local que convencés el règim i que estigués lligat a les elits econòmiques i religioses de la societat solsonina. Religioses perquè el pes del bisbat i la seva influència política i social sobre la comarca sempre va ser molt important. Més ho seria a partir del 1939, quan l'Església esdevingué un poder sacralitzat i infal·lible sobre tots els mortals, tots, potser a excepció del mateix Caudillo que, mentre anava "bajo Palio", controlava amb astúcia i fermesa les jerarquies eclesiàstiques del nou "nacional catolicismo".

En aquest context queda emmarcada la vella lluita pel poder municipal a Solsona. Aquesta lluita per l'alcaldia, és en si mateixa un element de continuïtat social que trobem en la infatigable persistència d'unes famílies per aconseguir un sòlid poder sociopolític. La pugna

ve de lluny. Al començaments del segle XX Solsona va destacar per l'inici d'una activa i sana conflictivitat política concentrada en dos bàndols: un de liberal, més autònom, intel·lectual, certament reivindicatiu i potser menys hegemònic, que ben aviat giraria entorn d'Esquerra Republicana i Estat Català, que també era el sector més catalanista, liberal i més o menys esquerrà (depenent del moment polític), l'altre, més conservador i centralista, provinent de la gran tradició carlina i arrel·lerat al costat de la Lliga Regionalista, i a les dues dictadures posteriors, que esdevenia aquella "dreta de sempre" que encara, avui en dia, podem trobar en el món rural. Ambdós grups van generar un òrgan de premsa propi i van socialitzar i publicitar el conflicte d'una manera molt activa. Els grups estaven condicionats per famílies benestants que s'agruparen per interessos econòmics, electorals o bé socials. Aquestes rivalitats van arribar fins més enllà de l'època de la II República i entraren de ple en el verticalisme polític del franquisme a través d'aquest conflicte de l'Ateneu. En la majoria dels casos, els noms i cognoms dels membres dels dos grups aspirants a aconseguir el poder municipal no van variar, màxim passaren alguns poders de pares a fills, però el conflicte esdevenia una espècie de lluita entre terratinents i burgesos, eternitzat per les nissagues familiars². La llarga nit franquista i la desmemoriada transició van tirar terra damunt aquesta rivalitat, però en alguns aspectes polítics i socials encara avui en dia podem trobar en la generació dels més vells certs elements de continuïtat.

Retornem però als anys trenta. Durant la República, malgrat el triomf general d'Esquerra Republicana arreu de Catalunya, a Solsona van predominar sempre les dretes i els partits conservadors. Mostra d'això en foren les eleccions de 1934, la Unió de Dretes de Solsona —dirigida per Josep Serra Forn— en coalició amb la Unió

² Per a aquest interessant capítol de la història de Solsona, vegeu l'article de CREUS i Vantolra, Montse: "Vida Política a Solsona des de principi de segle fins a la segona República". A la miscel·lània: *Solsona, 400 anys d'història*, Ajuntament de Solsona, 1994.

Ciudadana –també de dretes– va obtenir el 83 % dels vots, percentatge certament aclaparador. La resta fou per Esquerra Republicana de Catalunya. Aquest ajuntament de dretes governà fins al 1936 –llevat dels dies d'octubre que Màrius Coromines i Reig va proclamar l'Estat Català i va presidir el govern municipal.³ Aquest panorama social i polític pressentia una mala acollida ciutadana cap al nou govern del Front Popular i, sobretot, cap als comitès populars que dirigirien la gestió local a partir de l'esclat de la Guerra Civil.

A partir del gener del 1939, amb la victòria dels militars sublevats i imposada la dictadura i l'administració franquista, ben aviat el grup solsoní que es va mantenir, i potser consolidar, fou el grup més hegemònic de dretes, el de Josep Serra Forn. Els seus detractors, que fins al 1939 s'havien dit "d'esquerres" i que havien donat suport al govern legal de la República, quan va triomfar la dictadura de Franco, no solament toleraren el règim, també hi crearen els seus lligams d'interessos i seguiren la seva política d'enfrontament amb el grup d'en Serra per aconseguir prendre-li el poder local.

Del període de la Guerra Civil a Solsona i al Solsonès, hi ha poca documentació treballada i localitzada; però les rivalitats molt ensangonades per les espirals d'odi i venjança de totes les guerres van deixar alguns episodis que, malgrat el record, no han estat estudiats i han estat molt poc i mal explicats pels protagonistes. Grans temes sobre la Guerra Civil a Solsona i comarca, com la gestió i el govern dels comitès municipals, l'elevat nombre d'emboscats que hi va haver, les desercions, la política municipal, les fosses comunes, els exilis i passos de frontera, les relacions amb el govern de la República i la Generalitat, l'activitat militar, etc., són encara assignatures pendents de la nostra memòria històrica⁴.

L'hegemonia de les dretes "de sempre"

Per entendre una mica millor el litigi, s'ha d'explicar que Solsona sempre havia estat una ciutat d'alt esperit catòlic i, certament, conservador. Com s'ha dit, durant la II República, les eleccions les guanyaven per una majoria amplíssima les dretes locals, sense estar afiliades a cap partit major. Recordem que hi havia solament uns 3.500 habitants durant aquell període. Després de la Guerra Civil, el 1940 la població ascendia a 3.102⁵. A part dels dos partits de dretes hegemònics, hi havia un petit grup de tradicionalistes –carlins- i un altre de catalanistes catòlics, la majoria dins ERC. Els d'esquerres, amb més de 100 socis, estaven afiliats a la UGT i el seu màxim representant i font de finançament era Ramon Reig Moncunill. Tots tenien el seu petit centre de reunions.

Iniciada la Guerra Civil, la majoria de ciutadans, des dels primers moments, no van acceptar la submissió als comitès revolucionaris i, malgrat les persecucions i els perills que comportava, molta població va treballar incansablement per al bàndol nacional, amagant soldats nacionals perseguits i ajudant molts joves mobilitzats a evadir-se a través dels Pirineus. Molts d'ells van tornar a entrar per Aragó o el País Basc i van anar a lluitar voluntaris al costat de Franco. Solsona va proporcionar més de 80 combatents al bàndol del Caudillo. Els republicans hi van fer més de 100 presoners, van haver-hi uns 20 assassinats i molts homes i joves van amagar-se per les muntanyes de la comarca per tal de no lluitar a favor de la República⁶. Després, Franco ja es cobraria la vida dels que lluitaren contra seu. Tant en un període com, encara més, durant el franquisme va dominar la component conservadora i clerical de Solsona i de la comarca. Aquest element clerical també feia i desfeia en camps clau com l'economia pagesa o l'esbarjo⁷, i afegiria, la vida social, política i econòmica.

³ Vegeu l'article d'OBIOLS i Ríos, Joan: "Els nostres temps 1936-1979". A la miscel·lània: *Solsona 400 anys d'història*, Ajuntament de Solsona, 1994.

⁴ No puc deixar de recordar els esforços de l'historiador Josep M. Montaner i de jo mateix, per intentar posar ordre a tot aquest període de guerra civil i franquisme, que han rebut suport i bona acollida per part d'ajudes des de Barcelona, però que han estat –fins avui– malcompresos per l'administració solsonina i comarcal.

⁵ SOLÀ i Gussinyer, Pere: "La repressió de la sociabilitat organitzada al primer franquisme: política, moral pública i esbarjo a les associacions i exassociacions. Estudi d'un cas: L'Ateneu de Solsona". Dins les actes del Segon Congrés de Recerques: *Enfrontaments Civils: Postguerres i Reconstruccions*, Lleida, Recerques, 2002. Vol. II. Pàg. 1233.

⁶ Vegeu el llibre dels morts durant la Guerra Civil de VILLAROYA, Joan, i SOLÉ i Sabaté, J.M.: *La repressió a la reraguarda de Catalunya (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990. També l'article d'OBIOLS i Ríos, Joan: "Els nostres temps 1936-1979". A la miscel·lània: *Solsona 400 anys d'història*, Ajuntament de Solsona, 1994.

⁷ *Ibid.*, op. cit. 5, pàg. 1231.

El cas solsoní no deixa de sorprendre'ns, sobretot, segons la versió que donà Pau Serra Forn, germà de l'exalcalde i persona molt implicada en la causa de l'Ateneu a favor del seu germà, en una carta que destinà a Carrero Blanco, aleshores responsable de la Subsecretaria de la Presidència del Govern:

*"...molts carlins, van adherir-se al bàndol republicà i formaren part dels comitès de govern, per exemple, el que havia estat de dretes Joan Guitart Armengol, va donar ple suport als republicans i va intentar convèncer als de dretes que s'uníssin a ells. No solament va significar-se "traïdor" sino que va fer imposar multes per valor de 50.000 ptes, i va amenaçar i força a bastantes persones, entre d'altres a la germana del capellà Dr. Vendrell i a la dona d'Alexandre Postils, secretari de l'Ajuntament de Navès. Un altre cas fou el d'Aleix Vilalta Salvador, que per benefici propi va poder enderrocar les galeries del palau Episcopal, per poder donar una sortida nova a una casa que era de la seva propietat. Igualment aquest va apropiat-se de materials provinents de l'enderrocament de la capella del Cor de Maria, i els va destinar a casa seva o altres construccions. Vilalta també va acusar públicament davant el comitè republicà a Pau Serra Forn de feixista. Un altre monopoli fou el de Joan Argerich Moncunill, comerciant de bestiar ovi i boví, el qual tingué l'exclusiva de comerç d'aquest bestiar per tota la comarca..."*⁸

Les denúncies dels que foren declaradament franquistes des del primer moment i que corporativament sempre havien estat en el grup de les dretes, es repetiren amb noms i cognoms, dirigits a la Presidència del Govern, en un any (1942) en el qual els judicis sumaríssims i les execucions i afusellaments se succeïen diàriament. Recordem que sí, durant els mesos de govern del comitè revolucionari, van morir unes 20 persones a mans dels republicans, en tres anys –des de gener del 1939 fins a l'estiu del 1943– se'n van afusellar el doble; això sense comptar els que van morir durant la guerra, els que van ser empresonats, i les penes commutades o re-

duïdes, tot aplicant el sistema de denúncies i delacions típiques dels pobles de postguerra que acabaven amb detencions, judicis sumaris i l'aplicació de la Llei de responsabilitats polítiques. Tenint sempre present aquell 83% de la població que havia votat les dretes, la represió franquista a Solsona fou especialment selectiva. El fet és que les dretes de Josep Serra Forn, d'origen carlí, pròximes a la CEDA van ser reintegrades perfectament en el nou règim franquista. Cal recordar que el mateix Serra Forn, el 16 de febrer de 1937 va marxar per França cap a Sant Sebastià per incorporar-se a l'Espanya facciosa –on va servir de xofer a oficials d'alta graduació⁹.

Després de l'ocupació franquista de la ciutat, el 24 de gener del 1939, els càrrecs de Falange van ser ocupats pels sectors tradicionalistes, també alguns llocs importants a l'Ajuntament. La seva dubtosa fidelitat a un bàndol o a l'altre va provocar que, lluny de consagrar tots els esforços i influències als nous franquistes, ajudessin també, precisament per tradició municipal, persones que podien ser ben bé considerades "republicanes" (en el sentit més solsoní de la paraula). I aquest fet indignava els càrrecs més orgànics del "glorioso alzamiento". Aquest embolec simplement responia a la particularitat local en els conflictes pel poder. A poc a poc el curs del règim franquista ja s'ocuparia de posar totes les aigües al seu cabal i, al cap d'uns anys –a partir del 1948– tothom esdevingué "més franquista que el primer". Però durant els primers anys de la postguerra l'amalgama dins la tradició carlina i la línia dretana que provenia d'aquella Restauració evolucionada per l'antic alcalde Moles cap a Josep Serra Forn, es va enfrontar terriblement contra el liberalisme d'esquitxos caciquistes de l'antic grup de la Gruta persistent durant la República i redreçada altre cop a la dreta i a la tradició, sobretot al costat de l'Església en el "nuevo régimen". Aquests i no altres van configurar aquest panorama continuista i conflictiu.

⁸ Carta enviada per Pau Serra, Josep Dalmau i Antonio Pérez a Carrero Blanco, el 29 de maig de 1942. AGA – Gobernación.

⁹ Ibid. op. cit. 5. pàg. 1236.



L'Ateneu vist des del carrer de Sant Pau

L'Ateneu com a trofeu municipal

El conflicte, malgrat la dictadura, continuava i ara més que mai esdevenia una lluita per interessos personals i de prestigi, que no per conviccions polítiques, ja que el partit únic no donava joc a lluites polítiques. Aquestes es van veure clarament reflectides sota la problemàtica sorgida arran de l'Ateneu de Solsona. Aquestes pugnes locals trenquen aquesta imatge monolítica del franquisme, i aquesta aproximació localista permet

entrar més a fons en els processos microhistòrics, però necessaris, per poder entendre la nostra història més propera¹⁰.

La fundació de l'Ateneu, segons paraules de Serra Forn¹¹, s'ha d'atribuir a la colla de la Gruta, membres del partit liberal dinàstic, durant l'època de la Restauració; entre d'altres el fundaren Joan Coromines, Josep Reig, Ramon Massana i Pau de Marrossella¹². Abans de la Guerra Civil ja existia a Solsona l'Ateneu dels carlins de Solsona, arrendat al carrer del Castell, número 43, des de 1925, per la Societat Ateneu de Solsona¹³. Era una espècie de societat recreativa, o local social, anomenat "Ateneu de Solsona". Durant la II República fou el local de la Unió de Dretes de Solsona; el seu president era en aquell temps l'alcalde, Josep Serra Forn. A partir del 1936, el local va ser pres pel Comitè Antifeixista local. Aquest era format per ERC, el PSUC, la CNT-FAI, el POUM, la Unió de Rabassaires i la UGT. Tots ells tenien local propi a Solsona i la força majoritària era la UGT amb uns 200 afiliats, seguit d'ERC amb uns 70¹⁴. El local va ser explotat per un membre del comitè revolucionari, Ramon Vilà, espòs de la propietària, Rosa Cantarell, el qual fou sentenciat i executat pels franquistes el 1939.

El gener del 1939, quan Solsona caigué en mans dels nacionals, el local va ser ocupat per la Jefatura Local de Falange i s'hi instal·laren els menjadors d'Auxilio Social¹⁵. Com que havia estat espoliada, la societat no va poder tornar a funcionar, però el setembre del 1939 els afins al grup de Serra Forn, la majoria excombatents del bàndol nacional i ciutadans de marcat afecte al nou règim, van iniciar accions precises per reobrir el local i destinar-lo a les seves festes i reunions, per tal d'evitar "...la ociosa *mezcolanza* y trato con los *izquierdistas* que era obligado en los demás *cafés*..."¹⁶.

¹⁰ Comparteix, en aquest sentit, l'anàlisi sobre els fets locals feta per Pere Solà i Gussinyer, que ha fet una bona interpretació de la problemàtica associativa solsonina arran de l'Ateneu. Ibid., op. cit. 5.

¹¹ Ibid. op. cit. 5, pàg. 1235.

¹² CREUS i Vantolra, Montse: "Vida política a Solsona des de principi de segle fins a la segona República". A la miscel·lània: *Solsona, 400 anys d'història*, Ajuntament de Solsona, 1994.

¹³ Ibid. op. cit. 5, pàg. 1236.

¹⁴ Vegeu l'article d'OBIOLS i Ríos, Joan: "Els nostres Temps 1936-1979". A la miscel·lània: *Solsona 400 anys d'història*, Ajuntament de Solsona, 1994, pag. 280-281.

¹⁵ Asociaciones, Ministerio de la Gobernación – Dirección General de Política Interior. Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares.

¹⁶ Ibid., op. cit.

Així doncs, el que havia estat president de l'Ateneu i que l'octubre del 1939 va ser nomenat novament alcalde de Solsona, Josep Serra Forn, va arrendar a títol particular el local. Per compte seu i al seu nom va fer reformes, va comprar una cafetera i altres màquines i mobiliari i va reobrir el local amb el nom de "Café Ateneo", col·locant-hi un rètol lluminós a l'exterior. Serra va entregar l'explotació del local i la seva direcció a Ramon Mas Parcerisa, del qual es diu que va invertir tot el seu capital, unes 25.000 pessetes, per comprar material i licors. Ramon Mas va donar-se d'alta al Sindicato Nacional —que a Solsona era conegut popularment com el sindicat del blat—, i, entre altres gestions, s'encarregà de repartir els tiquets del subsidi als excombatents i gestionava cupons de café i sucre. Els seus clients eren excombatents, expresoners, franquistes i autoritats municipals; més o menys els mateixos afins a Serra i a l'antiga Unió de Dretes d'abans de la guerra.

L'abril de 1941, Serra Forn va ser convidat a marxar de l'alcaldia, enfrontat amb el grup de solsonins que van pressionar-lo perquè plegués; va topar també amb el governador civil de Lleida. Aquest fet va desencadenar l'origen i les accions dels litigis interns sobre la gestió municipal, amb el problema de l'Ateneu sempre present. El nou batlle fou Ramon Rovira Pujol, que formava part de l'antic grup més liberal, ara anomenats "derrotistes" pels seu adversaris, que s'oposaria a l'alcaldia de Serra, tot i que, per motius obvis, ja no s'oposava al nou règim.

El fet concret van esdevenir quan el dia 2 d'agost del 1941, l'aleshores alcalde Rovira, acompanyat d'agutzils i guàrdies civils, va procedir a la clausura del Café Ateneo. Va intervenir i inventariar tots els béns mobles, licors i maquinària i va confiscar-ho als baixos de l'ajuntament. La missiva portava l'única explicació que *"cumplia ordenes del Excmo. Sr. Gobernador Civil de la Provincia, por ser dicho café una sociedad recreativa, no legalizada, y que realizaba actos inmorales"*¹⁷.

Tot seguit Mas i Serra van enviar un escrit de protesta, signada per 35 excombatents (s'entén sempre del bàndol nacional) i simpatitzants, en què negaven tota societat o associació pública i afirmaven que el local era arrendat privatament i que els béns confiscats eren de la seva propietat. El governador civil va menystenir la protesta i va mantenir el local clausurat. Segons Serra, no hi hagué cap infracció ni moral ni fiscal i reclamà justícia, ja que l'actuació va sumir en la misèria Ramon Mas, la seva dona i els seus sogres, que havien vingut de Santoña per a treballar al café.

La protesta amagava, però, altres entrellats polítics i personals que, contextualitzats en l'iniciat període franquista, van ser els que ens dibuixaren la més acurada imatge política de Solsona de la primera postguerra.

Per situar el panorama dels grups enfrontats pel cas de l'Ateneu, i la instal·lació de la seva hegemonia sota el franquisme, m'haig de referir altre cop al context general de l'evolució política solsonina. Ambdós grups tenien actuacions caciquistes; grans famílies, amb grans propietats i fortunes acumulades volien repartir-se la influència política i les accions i transaccions del municipi —per extensió també de la comarca. Enmig quedava la poderosa figura de l'Església (l'any 1934 a Solsona hi havia més de 400 sacerdots), el grup heterogeni dels tradicionalistes carlins que persistien fins al punt de conservar requetès, i residualment gent d'esquerra convençuts que no depassaven el centenar en totes les seves versions polítiques i sindicals, que es va anar diluint en l'àmbit més privat, i és clar, clandestí.

El grup compacte que s'enfrontaria a Josep Serra Forn i al seu grup d'excombatents a favor de la causa franquista, estava format pels exmembres d'Esquerra Republicana i per gent que havia estat d'esquerres o d'Estat Català i alguns voluntaris republicans, però també gent de dretes monàrquics que no es consideraven franquistes i el grup de tradicionalistes, del qual Marcel·lí Coromines Feliu era el president. Aquests últims representaven la rama de carlins contrària a la unificació po-

¹⁷ Ibid., op. cit. 15

lítica de Falange i del partit únic i van exercir molta influència al governador civil de Lleida a través del seu secretari, un tal D. Julio i del cap d'inspectors d'abastiments D. Bernat, també de tendència tradicionalista i amics del grup solsoní "derrotista".

El conflicte s'agreuà quan Serra Forn, veient que no podia rebatre la decisió del governador civil, va actuar, juntament amb el seu germà, Pau Serra Forn, dirigint-se, com s'ha dit, a les més altes instàncies del règim. També va utilitzar l'arma repressora més eficaç per anul·lar influències, associacions i nissagues familiars que el primer franquisme havia creat: la Llei del 9 de febrer de 1939 de responsabilitats polítiques¹⁸, per la qual podia ser jutjat i condemnat sumaríssimament qualsevol persona o entitat per qualsevol mínima significació republicana –roja en termes del règim–, sempre que hi hagués una denúncia pública o una delació privada. En general a Solsona hi va haver més de vuitanta encausats i condemnats per aquesta Llei, dels quals, entre març i abril de 1940, foren denunciats Joan Guitart, Ramon Reig, Aleix Vilalta i Joan Argerich a causa del plet de l'Ateneu, denúncia directament executada per Josep Serra Forn.

Davant aquesta greu denúncia que podia acabar perfectament en pena de mort, Josep Bonany va presentar-se al Govern Civil, per demanar que es retreessin els càrrecs i aprofitar l'avinentsa per denunciar Pau Serra Forn per xantatge. Bonany al·legava que Pau Serra es dedicava a demanar fortes sumes de diners als encausats per responsabilitats polítiques a canvi de mantenir l'encausament aturat. Recordem que Pau Serra era en aquests mesos el secretari de la Jefatura Local de Falange, (el president fou Josep Malet, i el solsoní Josep M. Abras i Roca n'era el cap de la direcció provincial)¹⁹; tots ells, però, podríem dir que actuaven sota els auspicis del seu germà Josep Serra Forn. La denúncia no va prosperar per la ingerència de Serra que va reclamar al Jutjat Militar que s'ocupés del cas enfrontant-se amb el Govern Civil de Lleida i amb l'Auditoria

de Barcelona. La causa va quedar arxivada, però va provocar quasi un any de disputes que acabaren amb la dimissió de Serra i tot el seu grup municipal "d'excombatents", per donar pas a un govern municipal més moderat, dirigit pel grup que els franquistes anomenaren els "derrotistas". Van dimitir també les jerarquies locals de Falange i el nou grup municipal va col·locar, el 26 d'abril del 1941, Ramon Rovira Pujol com a nou alcalde fins al 4 de març de 1944. Aquest grup, molt més lliberal, va afanyar-se a buscar avals per reduir les seves acusacions. Avals conferits per coneguts seus dins el mateix Govern Civil, l'Església, o bé algun càrrec militar proper, per tal d'evitar la sentència i el judici per responsabilitats polítiques. També van procurar enfonsar la cúpula més falangista de Solsona, desfent el Frente de Juventudes i la Organización Femenina. Tampoc no convocaren festes d'excombatents ni aniversaris del règim victoriós, tampoc no celebraven la Fiesta Nacional i la Jefatura Local de Falange la van convertir en una simple oficina municipal.

El contraatac dels "Serristes"

La ràbia dels germans Serra va provocar que, cap al maig del 1942, Pau Serra Forn reunís unes 40 signatures d'excombatents de Solsona i es dirigís a Madrid per comunicar:

*"...por escrito y personalmente lo ocurrido a los Delegados Nacionales de Excombatientes y a los de Justicia y Derecho, a la Vice-Secretaria General del Movimiento y a la Sub-Secretaria del Ministerio de Gobernación, cuyos organismos, aseguraron que averiguarían lo ocurrido..."*²⁰

Pau Serra no va deixar d'intervenir davant les màximes autoritats, malgrat el desinterès mostrat per aquestes. Se suposa que altres maldecaps havien de tenir molt més urgents i més importants, que solucionar conflictes personals a Solsona. De totes maneres haig de mostrar la gravetat de la situació per poder entendre l'espiral de crispació en el conflicte. L'informe citat que Pau Serra, Josep Dalmau i Antonio Pérez van enviar a

¹⁸ Vegeu els treballs de MIR i Curcó, Conxita. *Vivir es sobrevivir. Justicia, orden y marginación en la Cataluña rural de posguerra*. Lleida, Editorial Milenio 2000. També MIR, Conxita, et al.: *Repressió econòmica i franquisme: l'actuació del Tribunal de Responsabilitats Polítiques a la província de Lleida*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997. I de VILANOVA, Francesc: *Repressió política i coacció econòmica. Les responsabilitats polítiques de republicans i conservadors catalans a la postguerra (1939-1942)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

¹⁹ Ibid. op. cit. 14.

²⁰ Informe signat per Pau Serra, Josep Dalmau i Antonio Pérez, a Carrero Blanco, el 29 de maig de 1942. AGA – Gobernación.

Carrero Blanco ho confirma. Si contextualitzem el poder de Carrero Blanco i les acusacions arbitràries de Serra, aquell 1942, es podia perfectament "passar per les armes" tots els acusats del grup "derrotista" per antecedents més que demostrats i perfectamet acusables d'antifranquistes (sense ser-ho realment). Per al franquisme de l'any 1942 era més fàcil muntar un sumari i un afusellament que distribuir pa a la població famèlica i necessitada. Eren els primers anys de postguerra destinats a "*limpiar España de rojos, masones y separatistas*" en paraules del Caudillo. Per això és important presentar els informes de denúncies i acusacions amb el seu merescut context sociopolític, sobretot, quan al mes de març i abril de 1941 van ser denunciats per responsabilitats polítiques Ramon Reig, Joan Guitart, Aleix Vilalta, Joan Argerich i Josep Solé Diví²¹. L'informe de Serra és plenament revel·lador de les crispacions polítiques. Els denunciants no s'estalvien els noms i cognoms, les acusacions són greus, molt greus si tenim en compte que aquestes van arribar a un dels caps orgànics de la repressió franquista i un dels homes de més confiança del mateix Franco.

Dit això, la situació durant aquest govern municipal de Ramon Rovira, tot i l'èxit de foragitar Serra, no va ser, segurament, gens fàcil, ja que, les denúncies dels Serra van continuar i la lluita per l'alcaldia prosseguí.

Pau Serra va encapçalar el lideratge dels informes enviats a Madrid; com he dit inclou accions, noms i denúncies explícites sobre els seus enemics. Aquest informe, per la seva gravetat, va provocar la vinguda a Solsona de l'inspector nacional d'excombatents, tractat per Serra de "camarada García", enviat pel "camarada Girón", delegat nacional d'excombatents. Un cop a Solsona, va adonar-se del conflicte creat, però a desgrat dels germans Serra, no va exercir la seva autoritat per aplicar una solució al seu favor.

Igualment fou motiu de denúncia el local que havien organitzat, amb el nom de Centro de Cultura Popular, i que és acusat de captar "...bajo la vestidura de un centro católico, para fines políticos, jóvenes que pertenecieron al Frente de Juventudes, celebrando unicamente funciones teatrales. Todas en idioma catalán, sin pagar contribución por café ni espectáculos..."²²

Igualment Serra acusava els nous secretaris de l'Ajuntament perquè havien tingut càrrecs en l'anterior Generalitat de Catalunya. Tots ells, maldats de ser els causants del malestar del poble, van ser denunciats a la Direcció General de Seguretat, on tenien antecedents, per la seva filiació política i la seva actuació durant la República. El cas esdevenia cada cop més greu: expedient a la temuda Direcció General de Seguretat –que era la policia política del règim–, denúncia a Responsabilitats Polítiques i gestió personal directa a la Secretaria de la Presidència del Govern de Carrero Blanco. Realment l'aliat que el grup "antiateneu" tenia en la figura del governador civil de Lleida havia de ser molt i molt important, per aturar o contrarestar tals acusacions. L'altre aliat, el bisbat, també fou un gran benefactor del grup en el conflicte. Havent firmat molts avals, també fou motiu de denúncia. Molt menys explícita, pel poder i respecte que l'Església es mereixia, però Pau Serra escriu a Carrero sobre el bisbat en aquests termes:

"...la intervención muy principal de diversas autoridades eclesiásticas y Obispado, incluso emitiendo avales a significados izquierdistas y revolucionarios. Los muy conocidos antecedentes separatistas de este obispado, quizás sean los motivos de ello; más hasta el presente, por respeto a su Jerarquía y anciana edad nada se había dicho, pero son ya demasiados los males para poder acallarlos"²³

Les acusacions no s'estalviaven implicacions en tots els nivells. Al final de l'informe es demanava que es reobris el cafè Ateneo, que es retornessin els béns i llicors a l'antic propietari Ramon Mas Parcerisa i als seus sogres (caiguts en desgràcia per la pèrdua dels seus quatre fills, i tractats pels germans Serra com "màrtires de la causa Nacional"), per tal de donar la justa satisfacció a la immensa majoria de veïns honrats i espanyolistes. Val la pena citar el resum de la carta acusatòria i la conclusió de Pau Serra:

"...De ordenarse una inspección o expediente, se pondrían de manifiesto vergüenzas incomprensibles y que justificarian muchas cosas, que sintetizamos como sigue: Odian los acusados a la Unificación Política y persiguen el fracaso de la Falange y del Nacional Sindicalismo; forman grupo político con izquierdistas, revolucionarios, voluntarios rojos y derechistas contrarios al nuevo

²¹ Ibid. op. cit. 5, pàg. 1235.

²² Ibid., op. cit. 20.

²³ Ibid., op. cit.

Sería complejo é innecesario el ir mencionando hechos y su-
cedidos; los indicios crecidos son prueba bastante y fundamentos del
malestar político-social y del trato de continuo vejamen y atropel-
los a los ex-combatientes como sigue. Podría a la Unificación Social-
ista y perseguen el trancoso de la Falange y del Nacional Sindica-
lismo forman grupo político con izquierdistas, revolucionarios,
Voluntarios rojos y detenciones contrarias al nuevo Régimen; avalan
y encubren la actuación de significados izquierdistas y para
lograrlo, se enfrentan, calumnian y persiguen a los ex-combatientes.

De Los causantes de este malestar, ya hace cerca dos años
fue denunciado en la Dirección General de Seguridad, donde obran
sus antecedentes, filiación y actuación.

No sabemos a que obedezca el ciego apoyo y favor que les
otorga el Excmo. Sr. Gobernador Civil que ha venido asistiendo
los varios escritos y quejas firmadas por gran número de ex-com-
batientes.

En esta encurcijada y caos político, además de los cita-
dos, han tenido una intervención muy principal diversas Autoridades
Eclesiásticas y Obispos, incluso emitiendo avisos a significados
izquierdistas y revolucionarios. Los muy conocidos antecedentes
separatistas de este Obispado, quizás sean los motivos de ello;
mas hasta el presente, por respeto a su jerarquía y avanzada edad
nada se había dicho, pero son ya demasiados los males para poder
ocultarlos.

De ordenarse una inspección ó expediente, se podrían de
manifiesto verpezadas incomprensibles y que justificarian muchas
cosas, que sintiéramos como sigue. Podría a la Unificación Social-
ista y perseguen el trancoso de la Falange y del Nacional Sindica-
lismo forman grupo político con izquierdistas, revolucionarios,
Voluntarios rojos y detenciones contrarias al nuevo Régimen; avalan
y encubren la actuación de significados izquierdistas y para
lograrlo, se enfrentan, calumnian y persiguen a los ex-combatientes.

Como ya queda dicho, en esta delicada situación, viene
provocada y apoyada por todas las autoridades civiles locales, por
el Obispado y finalmente por el Gobierno Civil de la provincia.
Por todo lo expuesto, a V.E.

SUPPLICAMOS: Qui previa información y ofrecimiento de todas las prue-
bas y datos necesarios, si en el aspecto político no se nos pudiese
reñir por razones que no están a nuestro alcance, confiamos
en las esperanzas y ruegos que, velando por una justicia que defen-
damos en los campos de batalla, tenga a bien interesarse puedan con-
tarse de raíz estos manejos vergonzosos y muy principalmente el
que una autoridad de respetable del Cato Ateneo y devuelva sus
maquinas, muebles, géneros y licores a su dueño D. Ramón Mía Per-
ceira, con lo que se devolverá el pan a unos pobres ancianos pa-
dres que tienen la pérdida de cuatro hijos, mártires de la causa
Nacional y se daría justa satisfacción a la inmensa mayoría de
vecinos honrados y españoles.

Para no dar publicidad a esta solicitud, a fin de no excitar
ánimos y pasiones, los suscritos firman en nombre de los de-
más ex-combatientes.

Gracia que se prometen alcanzar de V.E., cuya vida guar-
de Dios muchos años, para bien de España.

Solsona 29 Mayo de 1942.

EXCMO. SR. SUB-SECRETARIO DE LA PRESIDENCIA, D. LUIS CARRERO BLANCO.
N A O H I D . -

Carta enviada per Jose Dalmau, Pau Serra Forn i Antonio
Perez, a Luis Carrero Blanco com a Sub-secretari de la
Presidència del Govern de Madrid on es protesta pel
tancament de l'Ateneu de Solsona

*Régimen; avalan y encubren la actuación de significados
izquierdistas y, para lograrlo, se enfrentan, calumnian y persiguen
a los excombatientes. Como ya queda dicho, en esta delicada
situación, viene provocada y apoyada por todas las autoridades
civiles locales, por el Obispado y finalmente por el Gobierno Civil
de la provincia [...] Para no dar publicidad a esta solicitud, a
fin de no excitar ánimos y pasiones, los suscritos firman en nom-
bre de los demás excombatientes. Gracia que se prometen alcanzar
de V.E., cuya vida guarde Dios muchos años, para bien de
España. Solsona, 29 Mayo de 1942...* ²⁴

L'opinió del cas des de Madrid no va beneficiar gens
Serra; per afirmar coses "incertes i falses" sobre el que
denunciava, va haver d'aguantar la curiosa resposta des
del Ministeri de Governació, a través del Govern Civil,
en aquests termes:

*"Excmo. Sr. Vista la denuncia formulada por D. Pablo
Serra Forn, contra la actuación de la Comisión Gestora del
Ayuntamiento de SOLSONA; de esa provincia, y
CONSIDERANDO: que de los antecedentes e informes
adquiridos por este Ministerio, se deduce la inexactitud de los
cargos imputados por el denunciante y la justificación de la
renovación de su anterior Comisión Gestora, por la que hoy figura
al frente del citado Ayuntamiento, cuya actuación aparece cor-
recta. Este Ministerio, ha acordado desestimar la referida den-
uncia y disponer le sea imputada al denunciante la multa de
1000 Pesetas." ²⁵*

La resposta del Govern Civil de Lleida en contra de
Pau Serra no es féu esperar i ben aviat van crear docu-
mentació per justificar els embolics i les denúncies. Per
via tradicional i jeràrquica, pròpia del règim, va voler
donar explicacions, i de passada fer conèixer l'altra ver-
sió del governador civil. Aquest, el 17 d'agost del ma-
teix 1942 enviava un altre tipus d'informe —de 7 pàgi-
nes— al Ministeri de Governació.²⁶

El Govern Civil intervé

En aquest informe el governador explicava directa-
ment al secretari de la Presidència del Govern, les ra-
ons segons les quals s'havia recomanat i executat un
canvi a l'Ajuntament de Solsona. Aquest informe pre-
tenia, a part de justificar l'actuació del Govern Civil,
esmenar les jerarquies de Madrid i donar el tema per
tancat. Segons el governador, la proposta de renovació
de l'Ajuntament havia estat acceptada per la Direcció
General de l'Administració Local perquè les queixes
contra els excombatents i el govern municipal, d'una
manera constant i justificada, van provocar un canvi
necessari per tal d'acabar amb el conflicte. Les queixes
van produir-se arran del comportament dels càrrecs
municipals durant la Fiestas de los Caídos. Segons les
denúncies, després de la missa, l'Ajuntament vigent va
abandonar les autoritats i jerarquies vingudes per l'oca-
sió, cosa que provocà un gran escàndol a tot el poble. A
més se l'acusava d'organitzar actes no del tot adients a
la "moral" del moment, i s'acusava l'alcalde, Serra Forn,
d'abusar de la beguda i generar escàndols sense prece-
dents. Aquesta era l'excusa del canvi d'alcaldia, que jus-

²⁴ Ibid., op. cit. 20; al peu de l'informe hi ha les firmes de Pablo Serra, José Dalmau i Antonio Pérez.

²⁵ Secretaría General del Gobierno Civil de la Provincia de Lérida. Informe del gobernador al subsecretari de la Gobernación a Madrid. AGA, Gobernación - Asociaciones.

tificava un nou ajuntament encapçalat també per un alcalde excombatent, nomenat amb tots els requisits legals.

La nova Junta Gestora Municipal –Ajuntament–, era voluntàriament renovada després de diverses advertències i denúncies sobre les actituds de Josep Serra Forn. El primer avís ja es va realitzar formalment el 28 de juny de 1940, després d'una visita a Solsona del mateix governador civil. Les acusacions sobre els germans Serra i l'afer dels xantatges de Pau Serra als possibles inculpatos en responsabilitats polítiques van ser descoberts en aquesta visita. Els diners que demanava Pau Serra eren per a la construcció d'un refugi - casino i uns pistes per a esquiar a les proximitats de Solsona –l'actual refugi del pla de Bacies. Aquest refugi estaria destinat a les organitzacions juvenils de Falange, de les quals els germans Serra controlaven la gestió i organització. La resolució primera del governador civil no va ser destruir Serra, però sí que l'obligava a:

"Negociado 2º, nº. 8440 del Gobierno Civil de la Provincia de Lérida":

"Con el fin de proceder a apaciguar en lo posible las perturbaciones de ánimo que existen en esa localidad, procederá V.d.:

1º.- A interrumpir en absoluto todo lo referente a la realización del proyecto de constitución de un casino en la localidad.

2º.- A ordenar a los encargados hasta el presente; de poner en marcha el referido Casino que devuelvan en absoluto todas las cantidades que con vistas al mismo, hayan podido recibir.

3º.- A velar porque las personas que ejercen cargos de Autoridad y representación en esa localidad; ajusten las normas de su vida; tanto pública como privada, a las exigencias de la moral, poniendo en mi conocimiento los casos que puedan producirse contra lo que queda reseñado.

4º.- A hacer que las personas de responsabilidad aparezcan alejados de los cargos directivos de entidades o centros de recreo.

Del cumplimiento de todo lo anterior me responderá V. personalmente. Alejada la maledicencia fundada en los cargos públicos, impondrá V. la autoridad por todos los medios a su

*alcance, utilizando la mayor energía que siempre es compatible con la mayor consideración"*²⁶

A partir d'aquesta advertència directa en forma de negociat, van ser dues queixes posteriors des de Solsona que van decidir l'actuació final.

Una fou la queixa formal del bisbe de Solsona, Dr. Comelles, feta el 14 de gener del 1941. Val la pena també reproduir-la, ja que aquest cop es feia referència explícita a l'Ateneu de Solsona:

*"...no tiene más fines que los de un negocio de espectáculos y distracciones inmorales; es un centro de corrupción y vicio; allí se juega a los prohibidos hasta altas horas de la madrugada, se celebran bailes públicos francamente atentatorios a la moral y buenas costumbres; pues se permite la entrada a menores, la educación brilla por su ausencia, se sirven licores y otras bebidas fuertes y en las calles a su terminación se origina el escándalo consiguiente..."*²⁸

L'altra queixa fou formulada per uns oficials del l'exèrcit que la van dirigir al Govern Civil, arran dels fets de l'aniversari "de los Caídos":

"...los abajo firmantes, oficiales provisionales excombatientes del Glorioso Ejército Nacional, residentes en esta ciudad; acuden a V.E. respetuosamente, para exponerle lo siguiente: Que han visto con disgusto grande la actitud adoptada por el Ayuntamiento de esta localidad y su Alcalde, en relacion con los actos civiles organizados con motivo de la celebración del Día de los Caídos y aniversario de la fundación de la Falange, toda vez que los componentes de dicha Corporación movidos por el Alcalde, se permitieron abandonar a las demás autoridades y Mandos locales del Movimiento, no permaneciendo en los actos celebrados ante la Cruz de los Caídos [...] para librarlos así de las injusticias y desvarios rencorosos de quienes por sus bajas pasiones y ambiciones unen su función a los egoísmos particulares, viejos y caducos, que nos molestan como españoles y nos repugnan mayormente cuando van en desprecio de nuestros muertos [...] Abrigamos la esperanza de que V.E. recogerá nuestra queja, fría y serenamente expuesta y en lo que solo nos animan deseos de justicia para

²⁶ Informe del gobernador civil a la Subsecretaría de Gobernación, del 17 d'agost de 1942. Presidencia, Archivo General de la Administración (AGA), Alcalá de Henares.

²⁷ Secretaria General del Gobierno Civil de la Provincia de Lérida. Informe del gobernador al subsecretari de la Gobernación a Madrid. AGA, Gobernación – Asociaciones.

²⁸ Ibid., op., cit.

todos. Dios guarde a V.E. muchos años. Solsona 2 de noviembre de 1940..."²⁹

Aquestes dues protestes van ser definitives. A més ens demostren que la lluita anava més enllà de l'alcaldia i que les friccions corresponien també al control de la Falange i les juntes gestores.

En perspectiva, les afirmacions poden semblar molt ridícules i el pas dels anys convertiren els "gestors" de Solsona en un bloc molt més monolític; però en aquests primers anys de règim novell tothom va jugar a veure qui era més franquista, qui estava més proper als nous dogmes, qui era el que més es podia acomodar als canvis, per tal de no canviar res, i recuperar el poder municipal. Per a mi aquesta era la qüestió. És clar que hi havia excombatents als dos bàndols, és clar que hi havia falangistes als dos bàndols, i també tradicionalistes..., però la discussió de fons era com es podia controlar el poder.

Canvi d'Ajuntament: l'Ateneu és clausurat

El nou grup demandant va aconseguir tancar l'Ateneu i esdevenir els gestors municipals. Tenien el bisbat, també excombatents i el governador civil al seu favor. Però també tingueren al seu favor el fet de descobrir la mala gestió econòmica duta a terme pels germans Serra i el seu grup. Totes les incidències trobades pel nou alcalde Ramon Rovira Pujol van ser trameses al Govern Civil, sobretot per aportar consistència a la destitució de Serra. El llibre de caixa de l'Ajuntament estava corregit, esborrat, i les sumes eren inversemblants (a caixa hi havia 469 pessetes i 99 cèntims, i tan sols de creditors el deute municipal sumava 74.000 pessetes)³⁰. També hi havia un desfalc a l'Administració de Justícia, on constava solament l'ingrés dels municipis petits, però res referent a l'administració de Solsona –presó, dependències, despeses i ingressos diversos, etc. En aquest sentit, la denúncia per desfalc monetari va fer decantar la balança al seu favor. Arran d'això també van aconseguir que el Ministeri de Governació els donés la raó,

desestimés la denúncia personal de Pau Serra i, com s'ha dit, li imposés una multa de 1.000 pessetes per acusacions infundades.

Per acabar les justificacions del canvi d'ajuntament, el Govern Civil presentava l'actuació legal amb referència al tancament de l'Ateneu. Aquesta legalitat emparava l'acció del nou batlle i la clausura, tan polèmica, del local. La circular del *Boletín Oficial de la Provincia*, del 25 de gener de 1941, així ho publicava:

*"Para dar cumplimiento a lo dispuesto en el Decreto del Ministerio de la Gobernación, de 25 de enero próximo pasado, sobre regulación del ejercicio del derecho de asociación, todas las asociaciones actualmente existentes en esta provincia que no estén exceptuadas por el artículo 1º de aquel Decreto, presentarán en este Gobierno Civil, antes del 6 de marzo próximo, los documentos siguientes: a) Dos ejemplares de los Estatutos, Reglamentos o acuerdos porque ser rijan. b) Dos ejemplares de la lista de sus Presidentes y demás personas que ejerzan cargos de dirección, gobierno, representación o administración, constituyan o no Junta, con expresión de su domicilio. c) Lista de sus asociados, consignando su nacionalidad en los que sean extranjeros. d) Inventario de sus bienes. e) Ultimo balance aprobado"*³¹

Les al·legacions eren clares i per això la clausura fou ordenada definitivament el 31 de juliol del 1941 i així ho ratificà el governador en un informe de l'agost del 1942 enviat també a Governació de Madrid.

Res és per sempre: la resolució final

La tranquil·litat política va durar ben poc. Les influències de Josep Serra a les altes esferes franquistes – recordem que el tinent coronel Milans del Bosch el nomenà alcalde de Solsona el dia 19 de gener del 1939, abans i tot d'entrar els franquistes a Solsona³² –, juntament amb la mort del bisbe Dr. Comelles –mort l'any 1942– i l'efectivitat, si més no política de les denúncies fetes per ell i pel seu germà Pau Serra al Tribunal de Responsabilitats Polítiques dels seus adversaris, van donar el seu fruit. El març del 1944 Ramon Rovira Pujol, per obscures influències, abandona l'alcaldia, que

²⁹ I la denúncia acabava d'aquesta manera: "Firmado. Teniente Provisional J. M. Abrás. Alférez Provisional Mutilado M. Abrás. Rubricado. Alférez Capellán. Luis Barrera. Rubricado. Alférez Farmacéutico, Ángel Aldomá. José M. Martínez de Cardenoso. Oficial Auditor de Guerra. Rubricado". Secretaría General del Gobierno Civil de la Provincia de Lérida. Informe del gobernador al subsecretari de la Gobernación a Madrid. *Ibid.*, op., cit.

³⁰ Secretaría General del Gobierno Civil de la Provincia de Lérida. Informe del gobernador al subsecretari de la Gobernación a Madrid. AGA, Gobernación – Asociaciones.

³¹ *Ibid.*, op., cit.

³² *Ibid.*, op., cit. 14, (Obiols...)

alternarà titulars fins al triomf definitiu de Serra el juliol del 1949, però que el perfilarà, a partir sobretot del mandat de Pere Mosella Isanta, l'agost del 1945, com l'home dominant al consistori solsoní fins a l'any 1969³³.

A títol particular Josep Serra es va querellar personalment amb Ramon Rovira, Josep Bonany i altres membres de la nova alcadia, per la mateixa pugna per l'Ateneu³⁴. La recuperació del poder municipal va lligada, altre cop, amb la recuperació i reobertura de l'Ateneu solsoní. El conflicte es tornà a encetar durant el govern de Ramon Rovira amb els continus "recursos de alzada" que Josep Serra Forn i Ramon Mas Parcerisa interposaven al Govern Civil de Lleida i al Ministeri de Governació. En aquest cas van demanar insistentment la recuperació dels mobles i utensilis del Cafè Ateneu, que estaven confiscats als locals de l'Ajuntament, amb la intenció de subhastar-los públicament. La reacció municipal era en part lògica perquè la Llei de confiscació de béns de societats o públics obligava l'autoritat competent a subhastar-los per a finalitats benèfiques. El litigi, doncs, va reobrir-se el 12 d'abril de 1945 amb una carta instància dirigida altre cop al governador civil, signada per gent molt influent de Solsona (el jutge regent de 1a Instància, el jutge municipal, el cap de Falange, el registrador de la Propietat, el president de la cambra de Comerç, el president de la Sección Católica, i d'altres)³⁵, tots ells afins a Serra Forn. S'ha de recordar que el nou bisbe vingut el 1945, Vicent Enrique Tarancón, també va tenir pugnes amb el governador civil de Lleida i va acostar a poc a poc posicions al costat de Serra, factor indispensable, a Solsona, per aconseguir l'hegemonia política. Aquesta carta demanava que no se subhastessin els béns de l'Ateneu i que es tornessin al seu propietari, Josep Serra Forn, i que Ramon Mas Parcerisa pogués reobrir l'Ateneu. Els lletrats que signaven el document recorrien en l'especificació legal que l'Ateneu era un local privat, els béns privats i per tant no era una associació susceptible de ser clausurada.

Les demandes de Serra i Mas van repetir-se continuadament, i el suport dels seus partidaris també; al final el Govern Civil va deixar en mans del mateix Ministeri de Governació la decisió final, dictada el 31 d'octubre de 1945. Val la pena reproduir-ne un fragment:

"...CONSIDERANDO: *Que demostrado por la información mandada practicar por ese Gobierno civil que el "Café Ateneo de Solsona" no es una Asociación de las comprendidas en la Ley de 30 de junio de 1887, sino una empresa particular que adoptó esa determinación con fines especulativos o de lucro, procede dejar sin efecto su clausura y levantar la intervención de sus bienes y enseres, para ser reintegrados a sus legítimos dueños. [...] Este Ministerio ha tenido a bien dejar sin efecto la clausura del "Café Ateneo de Solsona" [...] sin perjuicio de que V.E. [el Gobernador] castigue las faltas, si se hubieran podido incurrir los mencionados propietarios del establecimiento...*"³⁶

Efectivament, el conflicte es resolgué amb una clara sentència governativa des de Madrid, amb el més pur estil del règim franquista. Ramon Rovira va marxar fatigat pel conflicte a exercir l'advocacia a Barcelona i l'Ateneu reobrí les seves portes sota el control de Josep Serra Forn. Segons el testimoni d'Àurea Salamero Sanmartín³⁷, empleada l'any 1945, quan van voler tornar a obrir el Cafè Ateneu van trobar-ho tot trinxat, "fins i tot havien tirat sulfumant a les rajoles". El seu cap Joan Pla Blanc, en va ser el nou arrendatari, el qual va establir tractes amb Josep Serra Forn, per tal d'aconseguir un contracte per 10 anys, sense pagar gairebé res de quota mensual. Va estar obert fins que anys més tard s'hi va fer l'oficina de la Caixa de Catalunya. Primerament es va reobrir com un gran cafè i ben aviat van tornar a fer-hi ball cada diumenge a la tarda a la gran sala que hi havia al pis superior. Se li va reestablir el nom de Cafè Dinàmic. I ja no va generar cap més conflicte d'interessos en l'àmbit polític i municipal.

³³ Vegeu Tasiés i Planes, Jordi; "Alcaldes de la ciutat de Solsona (1815-1994)". A *la miscel·lània Solsona 400 anys d'història*. Ajuntament de Solsona, 1994.

³⁴ *Ibid.*, op. cit. 5, pag., 1241.

³⁵ Instància del grup signada i dirigida al governador civil de la província de Lleida. AGA - Governación, Asociaciones.

³⁶ Últim document i sentència definitiva del Ministerio de Governación al governador civil de Lleida. AGA - Governación - Asociaciones.

³⁷ Diverses entrevistes de l'autor amb l'esmentada testimoni.

Punt i seguit

Fins aquí la història de l'Ateneu. En l'exemple comparatiu del seu conflicte amb la lluita pel poder municipal hi trobem una continuïtat demostrada. A partir de la reobertura del local, les ferides i les discrepàncies personals o polítiques van persistir en l'àmbit privat; però en l'àmbit públic, no seria agosarat afirmar que la victòria de Josep Serra Forn significava la consecució del poder absolut de l'alcaldia, de la representativitat de Falange, de les relacions amb l'Església i, en definitiva, de l'autoritat pública, oficial i, sobretot, executiva. La lluita aquí descrita respon a la lluita per l'hegemonia de dos grups oposats des de feia molts anys, hereus d'aquelles friccions entre La Gruta i els del "Lacetània" durant el primer terç del segle XX. La persistència d'aquest fenomen, que podríem tipificar com una lluita caciquista, en el cas solsoní denota un marcat continuïsm que ha perdurat fins a la transició i, potser, més enllà.

En resum, el poder indiscutible sobre les elits tant locals com regionals, fou vençuda, ací com arreu, per l'hegemonia uniformitzadora i vertical del règim franquista. En aquest sentit, era tan poderosa i unitària que va fer callar públicament les eternes rivalitats solsonines, amb Ateneu o sense. Les acusacions i el conflicte van generar una lluita més profunda que les gelosies aparents perquè les denúncies, sobretot les de Pau Serra, eren molt greus dins un règim repressiu molt obsessionat per buscar culpables a cops de pistola i de fusell. També és representativa la resistència per part del grup que d'alguna manera "havia perdut la guerra"; en aquest sentit, ells hi tenien massa a perdre: malgrat les seves actituds o el seu passat polític més esquerrà o més ideològic, van voler imposar els seus interessos i a la fi no se'n van sortir. De totes maneres davant el poder i el llarg règim franquista, no els va costar gaire reconvertir-se en integrants d'òrgans representatius, fins i tot orgànics del mateix règim que havien combatut.

Com el lector haurà comprovat, aquest article ha estat fruit d'una recerca documental original. Les fonts bàsiques són els plec de documents que, sobre el conflicte de l'Ateneu, vaig trobar a l'Arxiu General de l'Administració d'Alcalá de Henares. En aquest cas, com en tants d'altres, la recerca de documentació de l'època franquista ens porta als grans arxius estatals. Sense la troballa de documentació no es podria haver documentat i estudiat aquest cas, car la comunitat local, desgra-

ciadament, no aporta gaire ajuda per a l'anàlisi d'aquests temes i tants d'altres de la nostra història dels darrers setanta anys. El motiu és doble: per una banda la voluntat d'oblidar, "de no remenar el passat"; i per l'altra la falta concreta de perspectiva o memòria històrica, més enllà del record personal i familiar. Dit sia de passada, és difícil trobar testimonis de memòria oral sobre el nostre passat recent que siguin capaços d'aportar una perspectiva, per mínima que sigui, sobre l'experiència viscuda. En primera persona cada cop més trobem "gent que té ganes d'explicar", però per poder explicar la història local ens falten protagonistes que vulguin raonar fets i successos, més enllà de les seves vivències; que parlin sobre la vida pública, sobre els costums, la política, etc. L'amnèsia no afavorirà mai superar el pòsit social de la dictadura. Sense cap ànim de reobrir possibles ferides, és hora d'analitzar realitats històriques de les nostres viles i comarques que, afegides a l'impuls historiogràfic sobre el franquisme espanyol i català, enfortiran la consciència democràtica. Els professionals ho intentem, però analitzar a partir d'aquí la realitat solsonina de la llarga nit franquista implica encara més recerques, més estudis i una ferma voluntat de voler explicar el passat; patrimoni de tots.

